

УДК 159.923

Олег Володимирович ГЕРАЩЕНКО,

аспірант кафедри психології та педагогіки факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності) Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПІДЛІТКОВОГО БРОДЯЖНИЦТВА

Розглянуто теоретичні аспекти проблеми бездоглядності та бродяжництва підлітків. Показано, що бродяжництво – мультифакторний феномен, в основі якого лежать соціально-економічні, соціально-психологічні та психологічні чинники, які результуються у переживанні підлітком безпосередніх причин самовільного залишення домівки.

Ключові слова: бродяжництво, підлітки, втеча з дому, дромоманія, діти.

Законодавство визначає бездомність як соціальне становище людини, зумовлене відсутністю житла, призначеного і придатного для проживання [1]. Бездомною є людина, яка має притулок, або безпритульна, якщо вона проживає у місцях, непризначених і непридатних для проживання (парки, підвали, горища тощо). Дитина вважається безпритульною, якщо вона не має певного місця проживання, була покинута батьками, сама залишила сім'ю, або дитячий заклад, де вона виховувалась.

Кількість таких дітей в країні невідома, будь-яких офіційних статистичних даних щодо кількості безпритульних дітей за останні п'ять років нам знайти не вдалось. Водночас, за даними різноманітних благодійних організацій, їх кількість коливалась від 70 тис. до 250 тис. протягом останніх десяти років [2]. У 2011 році ЮНІСЕФ нараховував в Україні біля 150–160 тис безпритульних дітей, з яких біля третини проживали на вокзалах, 19% – у помешканнях друзів чи знайомих, у покинутих будинках – 18 %, у випадкових знайомих – 10 %, в каналізації – 8 % і тільки 1 % – в інтернатах. Про високу латентність цього явища свідчить і те, що біля двох третин таких дітей не знаходяться на жодному офіційному обліку [3].

Наразі за офіційними даними в країні діє більше 950 закладів інтернатного типу, в яких виховується біля 80 тис. дітей. З них лише 10 % в подальшому успішно соціалізуються, а решта ведуть асоціальний спосіб життя.

Бродяжництво – це спосіб життя переважної частки безпритульних дітей та підлітків, і викликає занепокоєння, що зусилля держави, спрямовані на його подолання та профілактику, виявляються недостатньою мірою ефективними.

Підліткове бродяжництво є одним із проявів соціального сирітства, і зумовлене низкою причин. Визначено, що головними безпосередніми причинами бродяжництва є самовільне залишення підлітком домівки, навчального чи медичного закладу [5].

Щодо причин підліткового бродяжництва, в науковій літературі спостерігається єдність думок. Найбільш повне їх узагальнення, на наш погляд, зроблено Т. Д. Калістратовою та ін. [7].

1. Соціально-економічні, що порушують, або значно змінюють уклад суспільного життя: а) процес урбанізації (перенаселеність міст, підміна сімейних стосунків товариськими або діловими); б) процес глобалізації (безробіття, міграція, платність освітніх послуг, орієнтація на самостійність як цінність та показник успішності життя); в) економічна та соціальна нестабільність суспільства та фінансова неспроможність сімей.

2. Соціально-психологічні фактори: а) негативна ситуація спілкування з дорослими (аморальна та асоціальна поведінка батьків; фізичне та психічне насильство; розлучення батьків; порушення сімейних ролей; відсутність одного з батьків); б) негативна ситуація спілкування з однолітками (неспроможність реалізувати програму особистісного самовизначення внаслідок асоціальної

референтної групи однолітків або якщо наявні перешкоди (стан здоров'я, погана успішність, фінансова неспроможність сім'ї тощо) не дозволяють підлітку бути прийнятим в просоціальну референтну групу).

3. Психологічні фактори: а) психофізичні аномалії, як правило олігофренії; б) акцентуації характеру, що зумовлюють нестійкі, істероїдні або імпульсивні риси; в) особистісні особливості, що зумовлюють неформованість самоідентичності та «поведінки прихильності» (поверховість почуттів, переживання власної непотрібності, невпевненість у власній необхідності для батьків та однолітків, та відповідно, певна байдужість до них).

З переліку факторів видно, що бродяжництво – мультифакторний феномен, який результується у безпосередньому переживанні підлітком причин своєї втечі з дому.

В дослідженні І. І. Шереметьової та В. М. Ведяшкіна [6] показано, що початок втеч з дому у юнаків більш ранній (52% – 12–13 років), ніж у дівчат (53 % – 14–15 років). Безпосередніми причинами втеч у юнаків є: прагнення до безкарного вільного проведення часу (56 %), конфлікт з батьками чи вихователями (34 %), знайомство з асоціальною компанією (29 %). Дівчата переважно втікали внаслідок сварок з батьками (50 %), прагнення знаходитись в колі нової компанії (45 %), прагнули вільно проводити час (25 %).

За типом втечі у юнаків переважають імпульсивні, пов'язані з прагненням уберегтись від покарання за скоєні вчинки чи жорстокого поводження (56 % випадків) та емансипаційні, зумовлені передчасним відчуттям дорослості (44 %). У дівчат переважають емансипаційні втечі (43 %), імпульсивні складають (36 %), і демонстративно-шантажні (21 %).

Самовільні втечі створюють загрозу життю та здоров'ю підлітків, сприяють вчиненню протиправних дій ними самими та проти них.

Бродяжництво є асоціальною поведінкою, на тлі якої у підлітка розвиваються інші її форми (крадіжки, жебрацтво), зумовлені необхідністю задоволення життєвих потреб, насамперед у їжі, а також примітивних та дозвільних потреб.

З часом підліток залучається до груп подібних йому неповнолітніх чи дорослих, які штовхають до вчинення протиправних дій (хуліганські вчинки, сексуальні дії, вживання алкоголю та наркотиків та ін.).

Повторення втеч чи триваюче бродяжництво призводить до закріплення таких негативних рис особистості як брехливість, прагнення до задоволення примітивних потреб, звуження кола інтересів, негативне ставлення до систематичного навчання та праці, правовий нігілізм тощо.

Список використаних джерел

1. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : закон України від 02.06.2005 № 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 354.
2. Gubert J. Тенденції розвитку політики щодо соціального сирітства в контексті сучасної кризи в Україні [Електронний ресурс] / Julia Gubert. – Режим доступу: http://www.openingdoors.org.ua/ua/blogi/tendencii_rozvitku_politiki_schodo_socialnogo_sirit.html.
3. Звіт про здійснення Уповноваженим Президента України з прав дитини моніторингового дослідження стану функціонування закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які не мають необхідних умов для виховання та навчання в сім'ї, дітей з особливими потребами, ефективність використання такими закладами бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення їх діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/zvit_int_2013.pdf.
4. Захист прав дитини в Україні : підсумки діяльності у 2013 р. Уповноваженого Президента України з прав дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unicef.org/ukraine/ukr/Report_2014_OBL.pdf.
5. Ларіонов С. О. Втеча підлітків із дому як психологічна проблема / С. О. Ларіонов, О. В. Петленко, П. В. Макаренко // Право і Безпека. – 2014. – № 3 (54). – С. 226–230.

6. Шереметьева И. И., Ведяшкин В. Н. Бродяжничество у подростков, осложненное делинквентным поведением / И. И. Шереметьева, В. Н. Ведяшкин // Социальная и клиническая психиатрия. – 2012. – Т. 22, № 3. – С. 89–92.

7. Калистратова Т. Д. Факторы, способствующие возникновению детского бродяжничества / Т. Д. Калистратова, Р. Х. Тугушев, Т. Ф. Фарафутдинова // Известия Саратовского университета. Серия «Философия. Психология. Педагогика». – 2006. – Т. 6, вып. 1/2. – С. 74–77.

Одержано 03.02.2016

Рассмотрены теоретические аспекты проблемы беспризорности и бродяжничества подростков. Показано, что бродяжничество – мультифакторный феномен, в основе которого лежат социально-экономические, социально-психологические и психологические условия, которые resultируются в переживании подростком непосредственных причин его самовольного ухода из дома.

Ключевые слова: бродяжничество, подростки, побег из дома, дромомания, дети.

Theoretical aspects problems of homelessness and vagrancy of teenagers are considered. It is shown that the vagrancy of teenagers is considered as a multifactorial phenomenon which cornerstone different groups of the reasons are: social and economic which break or considerably change life-way of society, psycho-social and psychological. It is shown that runaway of the teenager from the house is the main immediate cause of vagrancy.

Keywords: vagrancy, teenagers, escape from the house, dromomania, children.

УДК 037.011.33(477)

Сергій Петрович ГРЕНКО,

доцент, кандидат педагогічних наук,

професор кафедри психології та педагогіки факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності) Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРВИННА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

В тезах розглянуті деякі психолого-педагогічні аспекти первинної підготовки майбутніх працівників патрульної поліції. Визначені змістовні компоненти навчальних дисциплін психологічного спрямування.

Ключові слова: навички, комунікація, патрульна поліція, тренінг, стрес.

Сучасні умови професійної діяльності працівників усіх силових структур вимагають їх спеціальної психологічної підготовки як передумови подолання складних професійних ситуацій. Стресогенна насиченість служби, загроза життю в умовах військових дій, робота в місцях, насичених конфліктами, агресією, загрозою терористичних актів, важка та небезпечна служба в зоні проведення АТО та під час масових заворушень в великих містах України та безліч інших соціально-психологічних несприятливих чинників вимагають спрямування вектору професійної підготовки на розвиток професійної психологічної культури правоохоронців – майбутніх поліцейських вже в аудиторіях вищого спеціалізованого навчального закладу. Враховуючи низку психогенних несприятливих чинників, що супроводжують професійну діяльність сучасних поліцейських, працівників патрульної поліції, психофізіологічні вимоги щодо успішного виконання завдань, емоційна напруженість протягом тривалого часу, висока відповідальність за помилки (особливо у разі використання табельної зброї).

Професійно-психологічна та конфліктологічна підготовка працівників нової патрульної поліції включає цикл дисциплін, що мають на меті формування базового